

De waarnemer

Is Nederland de 'universiteit van de democratie'? Alphonse Muambi, een Congolees-Nederlandse verkiezings-waarnemer, zoekt het uit.

Ambiance

Nederland is een van de Europese landen die regelmatig internationale verkiezingswaarnemers naar Afrika sturen. Als internationale politie die de wetten van democratie in de wereld wil handhaven. In 2006 was ik er een van in DR Congo. Dit jaar, ondanks de regen van verkiezingen in Afrika, blijf ik thuis om de stembus hier waar te nemen. Waarom zou ik onregelmatigheden op 8.000 kilometer afstand gaan waarnemen als de stembus op 20 kilometer van mijn huis te wensen overlaat? De waarneming in Afrika laat ik over aan oud-president Carter met zijn waarnemerskaravaan. Ik wil voorkomen dat in Rotterdam weer zo'n rommelige toestand ontstaat zoals die tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van afgelopen 3 maart. Voorkomen dat er meerdere mensen in één stemhokje staan. Dat er stemmen geronseld worden rondom de stembureaus.

Bij de komende verkiezingen op 9 juni hebben medewerkers van de stembureaus in Rotterdam een spreekverbod gekregen. Een toestand die thuishoort in de democratie van Mugabe in Zimbabwe. En niet in onze Nederlandse voorbeeldige democratie.

Als waarnemer heb ik eerst de kieswet doorgenomen. Daarin staat slechts één artikel over waarnemers. Deze waarnemers moeten immers uit het buitenland komen. Ze komen hier niet om te controleren maar om van onze democratie te leren. Nederland als dé universiteit van de democratie.

Op vrijdag 21 mei ging ik in mijn eentje luisteren naar het eerste lijsttrekkersdebat. Na een half uurtje viel ik in slaap op de bank. De volgende dag las ik in de *Volkskrant* dat Rutte van de VVD het debat had gewonnen en dat Balkenende de afschaffing van de hypotheekrenteaftrek een breekpunt voor een eventuele coalitie noemde.

Bij het tweede debat op 23 mei had ik mensen uitgenodigd, maar die waren meer in de barbecue geïnteresseerd dan in het debat. Ik zat weer alleen voor de buis. Mijn buurvrouw die even naar het debat kwam kijken, kwalificeerde het als een politiek demagogische exercitie. „Ze praten te snel, te tactisch, te strategisch dat ik niet meer weet of ze de waarheid vertellen”, zei ze. Waarnemen betekent voor mij niet alléén, maar samen naar het debat luisteren. Samen met de bureu, met de hele wijk erover filosoferen en een winnaar uitroepen. Zoals het in Afrika gaat. De ambiance van betrokkenheid. Niet wachten tot een krant voor het volk een winnaar uitroept. Dit mis ik in Nederland. Voor nu is ambiance niet noodzakelijk. Een structurele oplossing voor de toestand in Rotterdam is dat wel. Een wettelijke oplossing die waarnemergetuigen van alle politieke partijen regelt. Niet alleen voor Rotterdam, maar voor het hele land. Anders moeten we een beroep doen op Carter en zijn karavaan. ■

Trouw portretteert de lijsttrekkers van 2010. Deze week: Mark Rutte van de VVD. „Ik heb de partij weer terug op de rails gebracht.”

Ongedachte premiers kandidaat

Karen Zandbergen

Ik heb de afgelopen vier jaar heel veel werk gehad aan mijn eigen partij. Ik denk dat ik er in geslaagd ben om de partij weer terug op de rails te krijgen. Mensen zien ons weer staan en willen ons nu zelfs het vertrouwen geven om Nederland door de crisis te leiden.”

Daarom is Mark Rutte, volgens hemzelf, een uitstekende premierskandidaat. Een liberale voorman die denkt premier te worden? Dat is lang niet meer gebeurd.

We gaan slechts een maand terug in de tijd. Toen het ondenkbare nog onmogelijk leek.

„Je hebt je heel goed niet aan de afspraken gehouden.” Mark Rutte kan het zoveelste compliment in ontvangst nemen over hoe hij zojuist zijn leden heeft toegesproken. Dit keer van zijn eigen speechschrijver. „Toch weer je ouders...”

Inderdaad. De VVD-leider heeft toch weer zijn ouders genoemd in zijn toespraak op een goed bezochte ledenvergadering op een zonnige dag in april. In sommige peilingen staat de partij op dat moment, zesentwintig weken voor de verkiezingen, al bovenaan. Toch is de stemming in de zalen van het Arnhemse Papendal niet euforisch. Vanaf de terrassen die uitkijken op de zonovergoten golfbaan klinken vooral temperende gesprekken. Het gaat goed, maar het kan zo weer misgaan. En anderhalve maand is lang.

Een ontspannen Mark Rutte probeert ook niet euforisch over te komen. Van alle kanten krijgt hij adviezen toegefluiserd. „Downplayen, downplayen, de vragen over het premierschap.” „Gewoon niet noemen. Ook Neelie en Ivo niet.” Maar Rutte weet zelf wel wat hij wel en niet moet doen.

Hij trekt zich klaarblijkelijk niets aan van de suggesties dat hij toch echt zijn moeder niet meer moet opvoeren in zijn toespraken. Het zou te veel het beeld bevestigen van een vrijgezelle man die het ouderlijk huis nog niet ontgroeid is. Hij weet

ook zonder zijn adviseurs wel dat hij niet moet praten over de suggestie die de *Telegraaf* die ochtend doet: dat Neelie Kroes en Ivo Opstelten in de coulissen staan zodat, mocht de VVD vlak voor de verkiezingen weer enigszins wegzakken, Rutte op de proppen kan komen met deze twee populaire kandidaten. Voor het premierschap, wil te verstaan.

Rutte neemt intussen de niet aflatende stroom complimenten over zijn toespraak – zoals altijd zonder spiekbriefje, cabaretesk lopend over het podium – rustig in ontvangst. Voor iedereen een glimlach, een belangstellende vraag. Of Rutte hem of haar nu echt herkent of niet, de pasant zal het niet merken. Hij speelt in op wat er in de zaal gebeurt, zet een verhaal neer, *timed* zijn grapjes.

De fractievoorzitter en lijsttrekker heeft niet de brommerige autoriteit van partijvoorzitter Opstelten, die met zijn diepe bas en droge humor de zaal voor zich inneemt. De 43-jarige Hagenaar moet het hebben van de jeugdige uitstraling en vlotte babbel.

Gaat het daardoor nu zo goed in de peilingen? Rutte weet het zelf ook niet. Waar andere politieke leiders groeien in hun rol, hun debatteer-nieken verbeteren, een andere uitstraling krijgen omdat ze zich min-

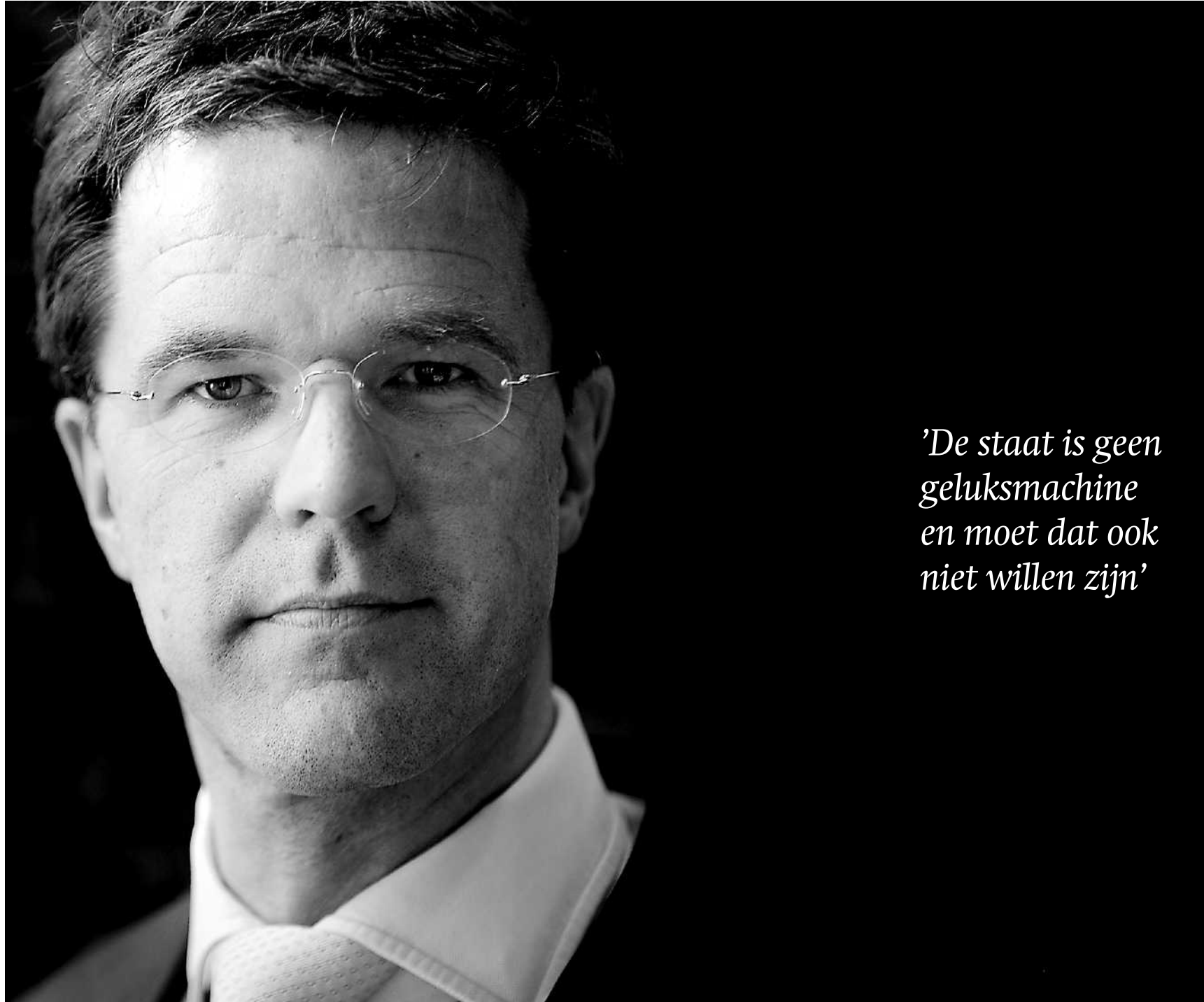

FOTO WERRY CRONE, TROUW

der opwinden, is Mark Rutte geen andere Mark Rutte dan een jaar geleden zei een VVD-Kamerlid dat de fractie er al in heeft berust dat ze met Rutte geen verkiezingen gaan winnen. De VVD moest het tot voor kort toeven van de politieke kopstukken, de grote namen die rondzingen, niet van de lijsttrekker.

Toch neemt de populariteit van de VVD niet af nu Rutte wel steeds meer in beeld verschijnt. Integendeel. Het lijsttrekkersdebat van afgelopen zondag op RTL 4 zou hij volgens kijkers en politieke analisten hebben gewonnen. Alsof zijn aanwezigheid in het debat nu pas echt wordt opgemerkt. Hoe anders was het een jaar geleden.

Zaterdag 13 juni 2009. Een collegezaal van de Leidse universiteit. De houten bankjes zitten vol met regionale VVD-bestuurders. Mark Rutte houdt een eengevied verhaal, waarin hij de andere partijen voluit bekritiseert. Maar daar gaan de vragen niet over die de bestuurders op hem afvuren.

De mannen – zonder uitzondering in pak – en de vrouwen, in vaak felgekleurde outfits, zijn voor iets anders naar Leiden gekomen. De Europese verkiezingen zijn net geweest. Ze vielen mee, de VVD heeft slechts één zetel verloren. Maar in de peilingen

is de partij van Rutte nog altijd niet opgekrabbeld. Daarin strijden de PVV van Wilders en het CDA nek-aan-nek. De VVD lijkt een marginale partij te gaan worden en de regionale politici zien de bui al hangen als zij over driekwart jaar hier op worden afgerekend.

Dus, drukken de bestuurders Rutte op het hart, geen uitspraken meer over het ontkennen van de holocaust, dat onder het mom van de vrijheid van meningsuiting op de agenda is gekomen. Geen ongelukjes meer met Kamerleden die de leider verwijten dat hij geen visie heeft – zoals met Arend-Jan Boekesteijn het geval was. Geen last van Den Haag, is de opdracht. Laat ons de splijtende issues maar benoemen. Rutte weet wanneer hij toe moet geven. In deze zaal kan hij enkel meegaan. Hij belooft dienstbaarheid. Van hem zullen geen fouten meer komen, is de belofte.

Een politiek leider die zich wat de regionale bestuurders betreft niet met de campagne mag bemoeien. Het zou voor veel collega's een zware slag zijn. Rutte blijft optimisme uitspreken. Misschien was achteraf dit ook wel het moment dat het daadwerkelijk wat beter begon te gaan.

Daarbij speelt een belangrijke rol dat het hoofdbestuur, met voorzitter

Van Geel. Hij blaakt dan ook van het zelfvertrouwen als de partijen een groot debat hebben over de kredietcrisis in februari vorig jaar. Terwijl de andere partijen, zich bewust van de omvang van de crisis, een poging doen om invloed uit te oefenen op de crisisplannen van het kabinet, en zich buitengewoon coöperatief opstellen, heeft Rutte iets anders in zijn hoofd. Hij heeft het gemunt op het CDA.

Die partij heeft die week, met grote moeite, het standpunt definitief losgelaten dat het begrotingstekort op maximaal 3 procent moet worden gehouden. Het CDA doet het langzaam minder in de peilingen en Van Geel is niet de sterkste debater, dus dat moet lukken.

Maar het gaat anders. Mark Rutte wordt de rise van het debat door, na herhaald aandringen van Van Geel, zelfweg te geven wat hij zou bezuinigen. Dat zou neerkomen op 34 tot 40 miljard, een bezuinigingstaak die Rutte dan bij lange na niet in kan vullen. Arie Slob heeft 'moeite om Rutte nog serieus te nemen'. Volgens Van Geel is Rutte 'niet goed wijs'.

Hier heeft de doorgewinterde politicus niet op gerekend. Hij wil de oppositieleider zijn, maar het luk niet. Hij wilde het CDA wegzetten als een partij die de staatsschuld onnodig op laat lopen, maar heeft zelf geen alternatief. Hij heeft het niet handig aangepakt, geeft hij later toe. Uitgerend Van Geel heeft hem in zijn eigen val gelokt. De peilingen laten slechts een lijn naar beneden zien.

Naarmate de Europese verkiezingen aan het begin van de zomer dichterbij komen, worden de speculaties over een al of niet vertrekkende Rutte luider. Rutte blijft glimlachen en wuift de suggesties weg. Aan zijn stoelpoten wordt niet gezaagd en hij weigert stelsmatig een minimum aantal te behalen Europese zetels te noemen.

On the record steunen Kamerleden hem volmondig, off the record wordt voorzichtig wat getwijfeld, maar niet veel en niet dodelijk. „Bij ons heerst berusting dat we met Mark de komende verkiezingen niet gaan winnen”, is nog de meest onvriendelijke. En: „We gaan geen goede uitslag maken. Rutte is geen Pechtold, maar we gaan wel door.” JOVD'ers klagen, VVD'ers op de Europese lijst klagen, actief betrokkenen klagen. Maar wel allemaal anoniem.

Mensen als Hans Wiegel en Frits Bolkestein, die in de strijd om het lijsttrekkerschap een paar jaar eerder nog achter Rita Verdonk stonden, laten weinig van zich horen. Ze laten de leider met rust. Verdonk zelf staat al sinds het najaar van 2008 in de peilingen op minder zetels dan de VVD. Al groeien de liberalen dan niet, dat ze virtueel groter zijn dan Verdonk moet een opsteker zijn voor Rutte zelf.

Er komt nog één onhandige uitbarsting. Als het net weer een beetje rustig wordt, helpt Rutte met het verdigen van een initiatiefwetsvoorstel van Atzo Nicolaï over de vrijheid van meningsuiting. Althans, dat is de bedoeling. Als Rutte de vraag wordt voorgelegd of ook het ontkennen van de holocaust moet behoren tot de vrijheid van meningsuiting, antwoordt de liberaal volmondig positief.

Het past helemaal in zijn politieke vrijheidsopvatting. Daarin moet een goede balans zitten tussen verschillende vormen van vrijheid. Mensen

moeten de mogelijkheid hebben om zich te ontplooiën, vrij van beperkingen. De overheid kan daarvoor enige randvoorwaarden scheppen. Maar dat moet niet betekenen dat de overheid een manier van leven oplegt. Dat de overheid wel bepaalt hoe het de mens gelukkig kan maken. Mensen moeten ook vrij zijn om hun eigen manier te vinden om gelukkig te zijn.

Daar komt de door Rutte tot vervelens toe herhaalde stelling vandaan dat de staat geen 'geluksmachine' is en dat ook niet moet willen zijn. Vanuit dat denken moeten mensen zich niet te veel beperkt voelen en kunnen zeggen wat ze vinden. Ook als dat gaat over iets idioots als het ontkennen van de holocaust.

Al past de opmerking van Rutte helemaal in zijn filosofie, hij valt bijzonder slecht. Vanaf dan doet de partijleider nog slechts wat een partijleider moet doen. Hij voert fel oppositie en bemoeit zich naar buiten toe niet te veel meer met initiatieven van partijgenoten. De uitslag van de Europese verkiezingen wordt gevierd. Niet de gevreesde halvering, van vier naar twee zetels komt er uit. Kiezers hebben meer vertrouwen en de VVD kan drie mensen naar Brussel sturen.

Rutte dient in de debatten na Prinsjesdag een motie van wantrouwen in, alleen gesteund door de PVV en de

SP. Net als in de jaren daarvoor valt Rutte Wilders niet of nauwelijks aan.

En dan ineens wordt Mark Rutte, als Kerst 2009 nadert, door zijn collega's verkozen tot politicus van het jaar. En dan ineens scoort de VVD bij de gemeenteraadsverkiezingen boven verwachting goed en kan de partij in tal van gemeenten mee regeren. En dan ineens schiet Rutte iederen voorbij in de peilingen. En krijg de historicus voor het eerst serieus de vraag voorgeschied bij de presentatie van zijn verkiezingsprogramma: wie wordt er premier als de VVD de grootste wordt?

Op het partijcongres wilde hij er nog niet op ingaan. „Anders denken de VVD-kiezers dat ik me weer iets in mijn hoofd heb gehaald, terwijl het daarna weer naar beneden kan gaan.” Met de finish in zicht, met nog twee weken te gaan tot de landelijke verkiezingen, durft hij wel.

Het probleem met weer een ambitieuze liberale vrouw in de gelederen lijkt gesust. Neelie Kroes bindt in en zegt niet beschikbaar te zijn voor het premierschap 'omdat Mark daar heel geschikt voor is'. Nog een lange twee weken te gaan, maar Rutte durft zich geschikt te achten. Waarom? „Ik heb de partij weer terug op de rails gebracht.” ■

Sylvain Ephimenco

Traagheidsbonus

Er is een gulden regel in de politiek die zegt: 'Op een ambulance mag je niet schieten.' Het lijkt er op dat de sneltrein Job Cohen binnen een paar weken in een ziekenwagen is omgebouwd. Desondanks wordt nu van alle kanten op de falende debater geschoten. Niet alleen door tegenstanders overigens. Teleurgestelde fans ratelen nu met het mitrailleurvuur mee en potentiële medestanders (Halsema, Pechtold) vechten als hyena's om de huid en de botten van de beoogde premier. Maar was Cohen dan werkelijk zo slecht?

Omdat ik even in het buitenland vertoefde kon ik het RTL-debat niet live volgen. Wel las ik honderden internetreacties en perscommentaren. Het beeld dat hier uit sprong was dat van een grote catastrofe. Cohen zou zo erbarmelijk slecht zijn geweest dat het bijna gênant werd. Ik heb het debat via de RTL-site eergisteren bekeken en moet nu zeggen dat de terechtstelling van de PvdA-lijsttrekker niet helemaal juist is.

Zeker, Cohen worstelde met cijfers en was bijzonder slordig in zijn presentatie. Wegkijken, geïrriteerd blazen, zijn gelaat in een voortdurende kramp plooiën. Alsof hij de televisiewetten niet meer kende. Niet wist dat camera's de geringste beweging genadeeloos registreren. Maar wie de gebrekkige presentatie even wil vergeten en goed luistert naar de man, hoort niets anders dan een degelijke uiteenzetting van argumenten en een logische ontwikkeling van gedachten. Zelfs in zijn dubbele treffen met ratelaar en geoefende debater Wilders hield Cohen stand. Dat zijn argumenten niet altijd doordringen komt ook door de talrijke verbale foutjes (versprekingen, aarzelingen en gestotter) die hij beging. Hoe komt dat toch?

Job Cohen heeft de pech dat hij zijn eerste campagne tegenover een jongere generatie tegenstanders moet voeren. Anders dan Wim Kok bijvoorbeeld, met wie hij aanvankelijk werd vergeleken, die in 1994 generatiegenoten als Van Mierlo en Bolkestein trof.

Job is 62 jaar. Hij behoort niet zoals Rutte (43), Wilders (47) en Balkenende (54) tot de lichterpolitici die met TGV-snelheid hun argumenten en one-liners hebben leren afvuren. Soms zijn ze zelfs zo rap van de tong (Balkenende, Rutte) dat je ze af en toe niet kan verstaan. Als je ouder wordt, kun je misschien wijzer en sereen overkomen maar je wordt ook aanzienlijk trager. Luisteren naar iemand en hem bijna tegelijk van repliek dienen of interrumpen neemt extra tijd in beslag. De fout van Cohen is dat hij zijn traagheid niet als bonus gebruikte (meer reflectie, meer rust in het debat brengen), maar wilde compenseren en vooral maskeren. Cohen probeerde die ADHD-tegenstanders in hun eigen ritme te volgen. Hij wilde even snel uiteenzetten, rap repliceren en zijn woorden even vlot uitbrengen als zijn gedachten opkwamen. Zo iets, als het ooit zou lukken, vergt op je 62ste veel training.

En die krijg je nooit door jarenlang gezellig te discussiëren in een oppositiearme gemeenteraad. Door een paar tandjes erbij te willen zetten, strikkelde Cohen over zijn eigen woorden. Door zichzelf geen lucht te gunnen, ging hij soms naar lucht happen. Dan gaan je woorden voor de kijker vaak verloren terwijl ze op papier wel degelijk gedegen overkomen.